

A JOGEGYSÉGI ELJÁRÁS ÉS A FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM ELJÁRÁSJOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK HATÁSA A PERES ELJÁRÁSOK EREDMÉNYÉRE

POLGÁR MIKLÓS
doktorandusz (PTE ÁJK)

Már régóta érlelődött bennem egy gondolat a jogegységi eljárás intézményének szabályozása esetleges alkotmányellenessége (melyhez az eljárásjogi szabály értelmezése vezethetett) tekintetében a kezdeményezésre jogosultak körét illetően, azonban a végső elhatározást az elméletem megfogalmazására a Legfelsőbb Bíróság (azóta: Kúria) 2008-ban hozott eseti döntése¹ adta meg. Ebben a jogalkalmazó kifejtette azon álláspontját, mely szerint „A jogegység biztosítása érdekében a Legfelsőbb Bíróság Határozatainak Hivatalos Gyűjteményében közzétett elvi tartalmú határozatok követése az alsóbb fokú bíróságok részéről nem kötelező!” Ezen megfogalmazás annak ellenére, hogy az idézett bírósági határozat bár utal arra, hogy: „Az eltérés ugyanakkor a jogegység sérelmét jelenti, s a felülvizsgálati eljárásban az eltérő döntést tartalmazó határozat megváltoztatásához vezet.” – véleményem szerint – gyökeresen módosította a jogegységi eljárás szerepét jogrendszerünkben. Hiszen ez által az adott perben eljáró bíróság a felek által hivatkozott elvi jelentőségű legfelsőbb bírósági határozatban² kifejtett jogelvvel ellentétes ítéletet is hozhat jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül arra hivatkozva, hogy bár az ítélete sérti a jogalkalmazás, ítékezés egységességét, de ez majd a felülvizsgálat során lesz értékelhető, mikor is az ítéletet meg kell változtatni (vagy a Kúria folytatja le a jogegységi eljárást). Az első kérdés, mely az idézett legfelsőbb bírósági eseti döntéssel kapcsolatosan felmerül az, hogy a „felülvizsgálat során” kifejezés alatt mit érthetett a döntést meghozó tanács. Az első fokon hozott ítéletnek a fellebbezés alapján a másodfokú bíróság általi felülvizsgálatát, vagy a rendkívüli jogorvoslatok körébe tartozó felülvizsgá-

¹ BH2008.292.

² A továbbiakban EBH.

lati eljárást? Ha a felülvizsgálaton a másodfokon eljáró bíróság által lefolytatott rendes jogorvoslati eljárást értjük, abban az esetben a perben eljáró bíróság elvi jelentőségű legfelsőbb bírósági határozattól eltérhet jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül, hiszen legfeljebb a felek fellebbezése alapján lefolytatott másodfokú eljárásban megváltoztatásra kerül az ítélet. Azonban ha a felülvizsgálat terminus csak és kizárólag a felülvizsgálati eljárásra mint rendkívüli jogorvoslatra utal, abban az esetben még a másodfokon eljáró bíróságot sem köti az EBH tartalma, attól eltérhet ugyancsak jogegységi eljárás kezdeményezési kötelezettség nélkül és ebben az esetben a rendkívüli jogorvoslatként funkcionáló felülvizsgálati eljárás során a Kúria adott ügyben eljáró tanácsa vagy megváltoztatja az ítéleteket az EBH tartamának megfelelő döntést hozva, vagy ő maga kezdeményez jogegységi eljárást. A felvázoltak alapján óhatatlanul is felmerül a jogegységi eljárásnak mint intézménynek az Alkotmány³ – és egyéb ezzel összhangban álló jogszabályi rendelkezések – által megfogalmazott funkciójának (bírósági jogalkalmazás egységességének biztosítása) az idézett ítélkezési gyakorlat során kialakított normatartalom miatt történő ellehetetlenülésének kérdése.

Mindezek tükrében talán már nem is tűnik annyira értelmezhetetlennek a tanulmányom címe, hiszen így a jogegységi eljárás eljárásjogi szabályozása – köszönhetően a Kúria fentebb hivatkozott EBH-jára – érdemben kihat a peres eljárások eredményére. Ennek megfelelően a bírói jogalkalmazás során alakult ki az adott norma tartalma, azaz az élő jog, mely alapján az annak háttérét képező jogszabályi rendelkezés az Alkotmánybíróság által felülvizsgálható. A jogegységi eljárásnak egészen a már hivatkozott legfelsőbb bírósági eseti döntés meghozataláig többé-kevésbé komplex, összességében egyértelmű és konsekvens volt a szabályozása, mivel jogszabályi rendelkezés⁴ alapján kötelező az eljárás kezdeményezése amennyiben az adott bírói tanács el kíván térni EBH-tól, illetve ha elvi jelentőségű jogkérdésben egymással ellentétes ítéletek születnek. Tehát ezáltal teljesíthette a célját, mely a bírói jogalkalmazás egységesítésében gyökeredzett. Ez a helyzet azonban megváltozott a BH2008.292 számú határozatban foglalt – a tanulmány elején idézett – elv alapján, mely azzal a következménnyel jár, hogy az adott perben a felek bármelyike hiába hivatkozik az ügyében releváns EBH-ra, az eljáró bírói tanács az említett BH alapján eltér

³ Magyarország Alaptörvénye, mely az 1949. évi XX. törvénnyel azonosan szabályozta a jogegységi eljárás szerepét, Magyarország 2011. 12. 31. napjáig hatályos Alkotmány és a 2012. 01. 01. napján hatályba lépő Alaptörvény szabályozásai között ebbe a tekintetben nincs különbség.

⁴ A 2011. 12. 31. napjáig hatályos bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. tv. 28–29. § és az azt 2012. 01. 01. napjától felváltó 2011. évi CLXI. tv. (a továbbiakban: hatályos Bszi.) 32–33. § teljes egészében azonosan szabályozta a kérdéskört.

jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül az EBH-ban szereplő elvi jelentőségű döntéstől, hiszen rá az nem kötelező és a felülvizsgálat során legfeljebb megváltoztatja az eljáró bíróság az ítéletét. Azonban a fél rendkívül hátrányos helyzetbe kerülhet, hiszen polgári perben a Pp.⁵ rendelkezése szerint meghatározott értékhatár alatti vagyoni jogi ügyekben nincs helye felülvizsgálatnak. Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy az ominózus BH olyan állapotot kreált a jogegységi eljárás normatív tartalmának kiürítésével, mely alapján a peres felek egy része EBH-ban megfogalmazott elvre történő hivatkozás ellenére peresztesek lehetnek és még felülvizsgálati kérelmet sem terjeszthetnek elő (ítélet megváltoztatását, vagy jogegységi eljárás lefolytatását okozva) meghatározott pertárgyértékű vagyoni jogi perekben. Mindezekből az következik, hogy a jogegységi eljárásnak a jogalkalmazás során kialakult normatív tartalma akár alkotmányellenes is lehet. Hiszen sérülhet az Alaptörvényben megfogalmazott jogállamiság⁶ kritériuma, a bíróság előtt való egyenlőség elve⁷ és a jogorvoslathoz való jog⁸, a diszkrimináció tilalma⁹ és végső soron, de legfőképpen megállapítható diszkrepancia a jogegységi eljárás, mint intézmény Alaptörvényben rögzített céljához¹⁰ képest.

Mindezek alapján a jogegységi eljárás alkotmányos céljának rövid összefoglalását követően a BH2008.292 tartalmának ismertetése után a vele összefüggésben felmerülő problémák felvetése során az alkotmányellenes állapot leírása által a lehetséges megoldások taglalásával fejtem ki az álláspontomat.

1. A jogegységi eljárás szerepe¹¹

Az 1997. október 1. napján hatályba lépő Bszi. (ezt 2012. január 1. napjával felváltotta a 2011. évi CLXI. tv.) 27-33. §-aiban állította fel újonnan¹² a jogegységi

⁵ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. (a továbbiakban: Pp.) 271.§ (2) bek.

⁶ B) cikk (1).

⁷ XV. cikk (1).

⁸ XXVIII. cikk (1).

⁹ XV. cikk (2).

¹⁰ XXV. cikk (3) bek.

¹¹ A fejezetben a 2011. 12. 31. napjáig hatályos Bszi. és Alkotmány szabályozásaira hivatkozom tekintettel arra, hogy a jogegységi eljárás ezen normatív háttér alapján került be jogrendszerünkbe. A 2012. 01. 01. napjával történt jogszabályi változások nem érintették a jogegységi eljárás szerepét, azon nem változtattak.

¹² Polgári perrendtartásunk korábbi szabályozásában találkozhattunk már hasonló jogintézménnyel.

eljárás intézményét, ami egyben Alkotmánymódosítással is járt¹³, mely szerint „A Legfelsőbb Bíróság biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, jogegységi határozatai a bíróságokra kötelezőek.” Ezen megfogalmazás egyrészt alkotmányos cél- és feladatkitűzés a Legfelsőbb Bíróságok számára, másrészt kötelezettség az összes bíróságok jogalkalmazói tevékenysége tekintetében. Ezzel összhangban a Bszi. 27. § (1) bek. is kijelenti, hogy „A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása a Legfelsőbb Bíróság feladata.”, majd folytatja azzal a (2) bek.-ben, hogy „A Legfelsőbb Bíróság az (1) bekezdésben meghatározott feladatának ellátása körében jogegységi határozatokat hoz, és elvi bírósági határozatokat tesz közzé.” A továbbiakban a Bszi. tételesen felsorolja¹⁴ azokat az eseteket, melyek során kötelező a jogegységi eljárás kezdeményezése. Azaz bármely eljáró bírói tanács (vagy egyes bíró) elvi jelentőségű kérdésben el kíván térni a Legfelsőbb Bíróság által hozott elvi jelentőségű határozattól, azaz EBH-tól, és szerintem abban az esetben is, ha nem elvi jelentőségű határozattól (BH), illetve ha az azonos szintű bíróságok jogalkalmazása során ellentétes ítélezési gyakorlat alakulna ki, valamint a Legfelsőbb Bíróság eljáró tanácsának is kötelessége a jogegységi eljárás kezdeményezése amennyiben a Legfelsőbb Bíróság másik tanácsának határozatától el kíván térni. A jogszabály kijelentő módon fogalmaz, tehát nem lehetőség, hanem kötelezettség a felsorolt esetekben a jogegységi eljárás kezdeményezése és lefolytatása. Az Alkotmánybíróság az intézményt megalkotása óta több határozatával is értelmezte, jelentését tartalmilag kitöltötte. Amit először is el kellett dönten az azon felvetés volt, hogy a jogegységi eljárás jogrendszerünkben eljárásjogi oldalról megközelítve milyen szerepet tölt be; jogorvoslati funkciót, vagy a bírósági jogalkalmazás egységességét hivatott biztosítani, vagy esetleg norma, azaz jogforrásként funkcionál. Tehát az intézményt a felsorolt három lehetséges szerep valamelyikébe kellene besorolni. A jogegységi eljárás jogforrás szerepet abból a szempontból nem tölthet be, mivel „A jogegységi határozatnak – ha törvény kivételt nem tesz – a felekre kiterjedő hatálya nincs.”¹⁵ Tehát nem köti a jogegységi határozat a peres feleket sem a perben, sem azt megelőzően, kivéve, ha törvény jogforrási szintre nem emel adott jogegységi határozatot. Azonban el kell ismerni azt, hogy „Az Alkotmány rendelkezéséből következően a jogegységi határozat hatálya a felekre a bírói jogalkalmazást kötelezően meghatározó jogegységi határozaton alapuló

¹³ Az akkor hatályos Alkotmány 47. § (2) bek.

¹⁴ 28. §

¹⁵ Bszi. 32. § (6) bek.

ítélet útján – közvetve – szükségképpen kihat.”¹⁶ Ebből a megközelítésből a jogegységi határozat közvetett jogforrási jelleggel bír. De az Alkotmánybíróság a gyakorlata során kialakított „élő jog” koncepciójában kifejtettekkel („az Alkotmánybíróságnak nem a normaszöveget önmagában, hanem az érvényesülő, a hatályosuló és megvalósuló normát, azaz az élő jogot kell az Alkotmány rendelkezéseinek tartalmával és az alkotmányos elvekkel összevetnie.”)¹⁷ összefüggésben értelmezve a jogegységi eljárást és határozatot kijelentette, hogy „Az Alkotmánybíróság gyakorlatában alkalmazott élő jog teóriából, illetve az Alkotmánybíróságnak – alkotmányos jogállásából eredő – azon gyakorlatából, hogy utólagos normakontrol hatáskörébe tartozik valamennyi norma alkotmányossági vizsgálata, az következik, hogy hatáskörébe tartozik a jogegységi határozat alkotmányossági vizsgálata, s ha az – a törvény egyéb lehetséges értelmezési tartományától eltérően – alkotmányosértő, akkor annak megállapítása.”¹⁸ Ezzel – Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint – „quasi jogforrás”¹⁹ szintjére emelte a jogegységi eljárás eredményeként hozott határozatot. Tehát kijelenthetjük, hogy a jogegységi határozat a kifejtettek alapján jogforrásnak minősül. Ahhoz nem férhet kétség, hogy az intézmény bírói jogalkalmazást egységesítő szerepet tölt be jogrendszerünkben, de nem ilyen egyszerű állást foglalni abban a kérdésben, hogy a jogegységi eljárás jogorvoslatként funkcionál(hat)-e. Hiszen az Alkotmánybíróság az említettek szerint jogforrási jelleggel felruházta a jogegységi határozatot, ugyanakkor utalt arra, hogy az nem jogorvoslati lehetőség, csak összefüggésbe hozható rendkívüli jogorvoslatokkal (főleg felülvizsgálati eljárás), azaz „Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a jogegységi határozat rendkívüli jogorvoslat (perújítás, felülvizsgálati eljárás) formában történő továbbhatása az Alkotmány 47. § (2) bekezdéséből ([...] a bíróságokra kötelező szövegrészből) következik...”²⁰ Mindezekkel összefüggésben említésre méltó, hogy a felülvizsgálati eljárás²¹ esetében az Alkotmánybíróság határozatával²² megsemmisítette azon kitétel²³, mely szerint felülvizsgálati kérelem jogerős ítélet ellen – jogszabálysértésen túl – csak elvi jelentőségű

¹⁶ Alk. 50. §-hoz tartozó Kommentár „A Legfelsőbb Bíróság jogegységesítő szerepe.” 1.

¹⁷ 57/1991. (XI.8.) AB hat. IV. fej.

¹⁸ 42/2005. (XI.14.) AB hat. III. fej.

¹⁹ Alkotmánybíróság gyakorlata által kinyilvánított álláspont.

²⁰ 12/2001. (V.14.) AB hat. III. fej.

²¹ Pp. 270–273. §.

²² 42/2004. (XI.9.) AB hat.

²³ Pp. 270. § (2) bek. „és” szövegrésze az utána következő a), b), ba) és bb) pontjait, valamint a 273. § (5) bek. első mondata.

jogkérdés megjelölése esetében lehetett előterjeszteni. Tehát abban az esetben, ha a felülvizsgálni kért határozat eltért jogegységi határozattól, vagy elvi jelentőségű közzétett határozattól, illetve az elvi jelentőségű jogkérdésben a Legfelsőbb Bíróság még nem hozott és nem tett közzé határozatot. Ezen kitételt legfőképpen azon okra hivatkozva semmisítette meg az Alkotmánybíróság, mely szerint a felülvizsgálati kérelem előterjesztésével kapcsolatosan „Az ügy érdemére kiható jogszabálysértésen túli egyéb ok jelentősen korlátozza, vagy kioltja a jogorvoslati funkciót. A Pp. 270. § (2) bekezdésének a), b), ba) és bb) pontjaiban a felülvizsgálati kérelem előterjesztéséhez meghatározott feltételrendszer alapján a felülvizsgálat – mely tárgya szerint rendkívüli jogorvoslat – lényegében elmozdult a jogegységi eljárás (mintegy) előkészítő eljárásának irányába [lásd még: a Pp. 274. §-ának (6) bekezdését és 275. § (5) bekezdését], illetve az állampolgároknak jogvédelmet csak a jogegységi, elvi jelentőségű jogkérdésekkel összefüggésben biztosít. Abból a tényből eredően, hogy a jogerős döntés és a jogegységi eljárás közé beékelődő felülvizsgálati eljárás megindítására pusztán a jogszabálysértés nem elégséges ok, a jogorvoslati funkció ebben a tekintetben kiüresedik. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy egy időben a jogegységi funkció maradéktalan érvényesülésének is gátja e szabály.”²⁴ Ezen megfogalmazott elmélet közvetve bár, de beilleszti a jogorvoslatok sorába a jogegységi eljárást és határozatot. Hiszen amellett, hogy a rendkívüli jogorvoslatként működő felülvizsgálati eljárásnak végeredménye lehet a jogegységi eljárás során hozott határozat, a gyakorlat alapján beláthatjuk, hogy a perben az adott fél (jogi képviselője) ismerve az ügy szempontjából releváns jogegységi határozatot arra hivatkozni fog, hiszen bár őt nem köti, azonban az eljáró bíróságot igen. De a körültekintően eljáró személy (beleértve mind a természetes személyt, gazdasági társaságokat, közigazgatási hivatalokat) mielőtt perre kerülne sor, az adott esetre vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiánya folytán keletkező űrt az általa ismert jogegységi határozatban foglalt elvek alapján eljárva tölti ki biztosítva esetleges jogvita esetében pernyertességét. De ezen túlmenően ugyanígy BH és EBH is betölthet a leírtakkal egyező szerepet, hiszen a fél a perben erre hivatkozva az eljáró bíróságot választás elé állítja; vagy a megjelölt BH, EBH-ban foglalt elv alapján jár el az ítélező tanács, vagy jelezve a bíróság elnökének BH-tól, EBH-tól eltérő határozat meghozatalát, jogegységi eljárás lefolytatása következik be. Sőt a fél mindezek sikertelensége esetében a felülvizsgálati eljárás során a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) előtt hivatkozhat adott BH-ra, EBH-ra, melyet korábban a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) egyik tanácsa hozott, tehát a konkrét ügyben az ettől

²⁴ 42/2004. (XI.9.) AB hat. IV. fejt.

való eltérés jogegységi eljárás lefolytatása iránti kötelezettséget keletkeztethet. Tehát ebből a szempontból – analógiával élve a „quasi jogforrás” kijelentésére – megállapíthatjuk, hogy a jogegységi eljárás közvetve bár, de „quasi jogorvoslat”, de legalábbis illeszkedik a jogorvoslati rendszerbe.

A fejezetben kifejtetteket összegezve kimondhatjuk, hogy a jogegységi eljárás bírósági ítélezési gyakorlat egységesítése mellett jogforrási és jogorvoslati szerepet is betölt jogrendszerünkben. Ehhez képest hozott változást a tanulmány elején említett legfelsőbb bírósági eseti döntés. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy bár a fejezetben a korábban hatályos Bszi. és Alkotmány rendelkezéseire hivatkoztam, azonban a helyzeten az Alaptörvény és az új Bszi. hatályba lépése semmit sem változtatott tekintettel arra, hogy a jogegységi eljárás szabályait változtatás nélkül átvették a régi normákból.

2. A BH2008.292 számú határozatnak a jogegységi eljárásra gyakorolt hatása és az ezzel összefüggésben felmerülő anomáliák

Az említett BH büntető ítélet felülvizsgálata során keletkezett, mely a felülvizsgálati és jogegységi eljárás szabályozását illetően eltér a polgári perrendtartás rendelkezéseitől (ennek ellenére bíróságok polgári perben alkalmazták, hivatkoztak rá). Míg polgári perben a felülvizsgálati kérelem előterjesztése pertárgy értékéhez kötött²⁵, addig a Be.²⁶ nem tartalmaz ilyen korlátot, valamint a Be. 443. § (3) bek. a Pp.-től eltérően speciális szabályként kimondja, hogy „Ha az elvi kérdésben adott iránymutatásból következően a jogegységi határozattal érintett jogerős bírósági határozatnak a terhelt büntetőjogi felelősségét megállapító rendelkezése törvénysértő, a jogegységi tanács a törvénysértő rendelkezést hatályon kívül helyezi, és a terheltet felmenti, illetve az eljárást megszünteti. Ha a terhelt fogva van, a fogvatartást is megszünteti.”. A polgári eljárásjogban a jogegységi tanács elsődleges feladata nem a per eldöntése, hanem a helyes, a jövőre nézve követendő joggyakorlat kialakítása.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a büntető eljárásjogban mind a felülvizsgálati, mind a jogegységi eljárás tekintetében eltérések tapasztalhatóak a polgári perrendtartás szabályaihoz képest.

²⁵ A Pp. 271. § (2) bek. vagyoni tárgyú ügyekben 3 millió Ft értékhatárt állapít meg.

²⁶ A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv.

A büntető ítélet ellen benyújtott felülvizsgálati eljárás során hozott BH2008.292 szerint: „A jogegység biztosítása érdekében a Legfelsőbb Bíróság Határozatainak Hivatalos Gyűjteményében közzétett elvi tartalmú határozatok követése az alsóbb fokú bíróságok részéről nem kötelező. Az eltérés ugyanakkor a jogegység sérelmét jelenti, s a felülvizsgálati eljárásban az eltérő döntést tartalmazó határozat megváltoztatásához vezet. Az elvi határozattól eltérés a jogegységi eljárás lefolytatását és jogegységi határozat meghozatalát indokolhatja.” Tehát az alsó fokon az adott perben eljáró bíróság a fél hivatkozása ellenére hozhat EBH-val, BH-val ellentétes ítéletet anélkül, hogy a Bszi. 27-28. §-aiban foglalt rendelkezéseknek megfelelően az eljáró bírói tanács jelezze az eltérést a bíróság vezetőjének és ő jogegységi eljárást kezdeményezne az ügyben, azonban amennyiben a fél (büntető ügyben terhelt, vagy a vádat képviselő ügyész) felülvizsgálati kérelmet nyújt be a Kúriához, az meg fogja változtatni az ítéletet, hiszen jogegység sérelmét jelenti az eltérés, vagy kötelezően jogegységi eljárást folytat le. Az említett – büntető ügyben keletkezett – eseti döntés tehát nem sérti sem a jogegységi, sem a felülvizsgálati eljárás szabályozását, alkotmányos szerepét büntető ügyekben. Különösen hangsúlyozom, hogy büntető ügyekben nem okozza az említett jogintézmények tartalmi kiüresítését (alkotmányellenes szabályozását) a BH2008.292, hiszen büntető ítélet ellen a fél lényegében korlátozás nélkül benyújthat felülvizsgálati kérelmet. Egyébként a BH2008.292 amellett, hogy kimondta az idézett elvet, a felülvizsgált ítéletet megváltoztatta a jogegység sérelmére hivatkozva!

A problémát az okozza, hogy a polgári perben a fél hivatkozik adott BH-ra, EBH-ra, azonban az eljáró bírói tanács a büntető ügyben született BH2008.292 számú határozatra utalva a fél számára elmarasztaló ítélet hoz (megtörtént!) kifejtve azt, hogy az alsó fokon eljáró bíróságot a fél által említett EBH nem köti, az legfeljebb a felülvizsgálat során lesz értékelhető, mely során a jogalkalmazás egységességét sértő ítélete megváltoztatásra kerül. A pervesztes fél az ítélet ellen fellebbezéssel él és a másodfokon eljáró bíróság hasonlóan a BH2008.292-re hivatkozva elutasítja a fellebbezést, az elsőfokú ítéletet hatályában fenntartja ugyancsak azt az elvet magáénak vallva, hogy őt az eljárása során nem köti a fél által megjelölt BH, EBH, az attól való eltérése a felülvizsgálat során értékelhető, mikor is az ítéletét megváltoztatják. Azonban ahogy már említettem, felülvizsgálati eljárás kezdeményezésének a Pp. 271. § (2) bek. alapján nincs helye olyan vagyoni jogi ügyekben, amelyekben a vitatott érték a hárommillió forintot nem haladja meg. Ezen – felülvizsgálati kérelem benyújtását pertárgyértékhez kötő –

rendelkezést az Alkotmánybíróság nem találta alkotmányellenesnek.²⁷ Tehát a fél pervesztes lehet EBH és BH-ban megfogalmazott jogelv ellenére is jogegységet sértő ítélet alapján és ezen döntés ellen felülvizsgálati eljárás benyújtásának lehetősége hiányában nem érheti el a határozat megváltoztatását (ennek velejárójaként az egységes jogalkalmazás helyreállítását) és jogegységi eljárás lefolytatására sem kerülhet sor, melynek fő célja (egységes joggyakorlat) elérése mellett, rá nézve kedvező döntés születhet. Sőt amennyiben polgári perekben eljáró bíróságok részéről hárommillió forint pertárgyértékű vagyoni jogi ügyekben ítélezésük során bevett gyakorlattá válik²⁸ EBH-tól, BH-tól való eltérés jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül, abban az esetben tömegesen keletkező jogegységgel ellentétes ítéletek lényegében a jogegységi eljárás Alaptörvényben meghatározott célját negligálják a gyakorlatban, kiüresítve magának az intézménynek az Alkotmánybíróság gyakorlata során kialakított tartalmát. A kifejtett helyzet – véleményem szerint – több szempontból is súlyosan alkotmányellenes lehet. Ez adta meg a végső lökést a tanulmányom megírására. De mielőtt rátérnénk a következő pontban az alkotmányellenesség pontos kifejtésére érdemes két alapvető eljárásjogi, ítélezési problémát röviden taglalni; először is felvetődik a kérdés, hogy polgári peres eljárásban lehet-e hivatkozni büntető ítéletet felülvizsgáló BH-ra, EBH-ra, másrészt a Kúria a jogalkalmazása során BH-ban kimondhatja-e, hogy EBH követése alsóbb fokú bíróságok részére nem kötelező? Mindezekkel összefüggésben pedig el kell dönteni azt is, hogy lehetséges-e a per tárgya szempontjából releváns EBH, BH figyelmen kívül hagyása a BH2008.292 alapján. A feltett kérdéseket – bonyolult jellegük miatt – külön tanulmányban lehetne részleteiben elemezni, így ebbe nem kívánok belemenni, egyébként jelen tanulmány szempontjából – eljárásjogi megközelítésből - feltételeznünk kell, hogy az összes kérdésre „igen” a válasz, azaz a Kúria BH-ban kimondhatja, hogy az alsó fokú bíróságok számára EBH követése nem kötelező, polgári perben lehet büntető ügyben hozott BH-ra hivatkozni és lehetséges a BH2008.292 alapján a perben releváns BH, EBH figyelmen kívül hagyása, attól való eltérés. (Ahogy már kifejtettem, a gyakorlatban előfordult!) Mindezek azért lehetségesek eljárásjogi szempontból, mivel BH, EBH mint rendkívüli jogorvoslat „terméke” ellen nincs helye további jogorvoslatnak, azaz nem támadhatóak ezek a felek által. Legfeljebb a Kúria ha adott ügyben egy BH-tól, EBH-tól el kíván térni, abban az esetben lehetséges jogegységi eljárás során az adott elvi

²⁷ Pl. 286/B/1998. AB hat., 787/D/1999. AB hat., 663/D/2000. AB hat.

²⁸ Elsőfokú bíróságon születtek ilyen ítéletek melyeket másodfokon eljáró törvényszék nem változtatott meg.

jelentőségű döntés kiiktatása. Összefoglalva a fejezetben leírtakat fogadjuk el a BH2008.292 létét és hatását a jogalkalmazás területén és ne firtassuk – bár álláspontom alapján érdemes volna – a meghozatala esetleges jogszabálysértő voltát és alkotmányellenességének eshetőségét.

3. A BH2008.292 számú határozat által előidézett helyzet alkotmányellenessége

A Kúria (akkor még: Legfelsőbb Bíróság) fenti eseti döntése alapján létrejött állapot alkotmányossága elsősorban eljárásjogi nézőpontból vehető górcső alá. Hiszen – kétségekívül – mind a felülvizsgálati, mind a jogegységi eljárás procedurális kategóriába tartozó jogintézmény, bár kifejtik hatásukat az anyagi jog területén, pontosabban a jogalkalmazás során hozott határozatokat illetően. Az a figyelemre méltó szituáció állt elő a BH2008.292 jogalkalmazásra gyakorolt hatása folytán, hogy nem igazán lehet kiemelni, pontosan megjelölni jogegységi és a felülvizsgálati eljárások szabályozásában egy konkrét alkotmányellenes jogszabályi rendelkezést, hanem inkább magából az alkotmányellenes helyzetből, annak feloldásából kiindulva érdemes alkotmányellenesnek minősíteni egyes normákat²⁹. Így a tanulmányom zárásaként erre fogok koncentrálni, de előtte szükségszerűen át kell tekinteni az érintett alkotmányos rendelkezéseket, melyek megsértésével manifesztálódik az alkotmányellenesség. Így először a jogbiztonság követelménye, ezt követően a jogegységi eljárás alkotmányos szerepe, majd a bíróság előtti egyenlőség követelménye és ezzel összefüggésben a jogorvoslathoz való jog elve és végezetül a diszkrimináció tilalmával összefüggésben fejtem ki a BH2008.292 hatása által előidézett helyzettel kapcsolatos alkotmányos aggályaimat.

3.1. A BH2008.292 hatása és a jogbiztonság követelménye

Az Alaptörvény B. cikk (1) alapján: „Magyarország független, demokratikus jogállam.”

²⁹ Felvetődik azon gondolat, hogy az Alkotmánybíróság eljárása során – amennyiben egy adott alkotmányellenes helyzet több jogszabály valamelyikének vagylagos megsemmisítésével oldható fel (több norma közül egy megsemmisítése által helyreáll az alkotmányos rend, a többi hatályában tartása mellett) – vajon rendelkezik-e azon joggal, mely alapján ő maga kiválasztja azt, hogy melyik normát semmisíti meg helyreállítva az alkotmányos állapotot, vagy az összes rendelkezést meg kell semmisítenie és a jogalkotót kell köteleznie arra, hogy megfelelő szabályozással Alkotmányban foglaltaknak megfelelő rendszert alakítson ki.

Az idézett rendelkezés kapcsán elsődlegesen meg kell jegyezni, hogy „Az Alkotmánybíróság már 1991-ben, mintegy elvi élel kimondta, hogy a jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket.”³⁰ Ezzel összefüggésben belátható, hogy a jogegységi eljárás (rég) Bszi.-ben lefektetett szabályozása előírja a bíróságok részére azon esetek körét, mikor azok kötelesek jogegységi eljárást kezdeményezni, illetve a Legfelsőbb Bíróság (azóta: Kúria) azt lefolytatni. Ez – véleményem szerint – a gyakorlatban azt jelenti, hogy a perben a fél amennyiben BH-ra, EBH-ra hivatkozik, abban az esetben biztos kell, hogy legyen abban, hogy az eljáró ítélkezési tanács vagy az abban megfogalmazott elv alapján fog ítélni, vagy amennyiben attól eltér, abban az esetben a Kúria jogegységi eljárása fogja kinyilvánítani a helyes, alkalmazandó jogelvet. Az, hogy a bíróságok betartsák a leírtakat, azért is bír különös jelentőséggel, mivel a fél jogegységi eljárás kezdeményezésének jogosultságával nem rendelkezik, azt csak a bíróság vezetője, Kúria ítélkezési tanácsa eszközölheti.³¹ Tehát a peres fél, bár pernyertességét elősegítve nem indítványozhatja jogegységi eljárás lefolytatását, ha annak szükségességére fel is hívja az eljáró bíróság figyelmét, annak nem kell erről külön döntést (végzést) hoznia, hanem legfeljebb az ítéletében indokolja az EBH-tól való eltérést és azt, hogy miért nem tartotta szükségesnek megtenni a lépéseket a jogegységi eljárás kezdeményezése céljából.³² Az ítélet ellen természetesen a peres fél fellebbezéssel élhet újból felhívva a figyelmet a BH-ban, EBH-ban leírtaknak megfelelő döntés meghozatalára, vagy jogegységi eljárás kezdeményezési kötelezettségre, azonban a másodfokon eljáró tanács pont az ominózus BH2008.292 számú eseti döntésre hivatkozva eltérhet a fél által hivatkozott BH-tól, EBH-tól jogegységi eljárás kezdeményezése mellőzésével annak ellenére is, hogy polgári peres eljárásban 3 millió forintos értékhatár alatt nincs helye felülvizsgálati kérelem előterjesztésének. Tehát jogerőre emelkedik a jogegységet sértő ítélet. Ezzel pedig megállapíthatjuk, hogy a bíróság, mely közhatalommal rendelkező szerv az ítélkezési gyakorlata által kialakítottan (BH.2008.292 és polgári perben arra való hivatkozás) nem a jogszabályoknak (legfőképpen régi is most hatályos Bszi.) megfelelően előre kiszámítha-

³⁰ 56/1991. (XI.8.) AB hat.

³¹ Bszi. 28–29. §, Be.

³² Nem az ítélő bíró kezdeményezi a jogegységi eljárást, ő csak jelzi azt a bíróság vezetőjének, hogy eltér EBH-ban megfogalmazott elvi jelentőségű kérdéstől, és a vezető kezdeményezi az eljárást a Legfelsőbb Bíróság előtt.

tóan működik, mely a jogállamiság követelménye szempontjából „súlyosan és végzetesen alkotmányellenes”.³³ Hiszen megsérült egy igen fontos intézménynek (jogegységi eljárás) az alkotmányos szerepe jogegységtől eltérő ítéletek tömeges meghozatala lehetőségével. Azonban mindezek mellett a peres fél aspektusából megközelítve is súlyosan sérül az Alaptörvényben foglalt jogállamiság, jogbiztonság eszméje. Hiszen beláthatjuk, hogy „A jogvitában érdekelt személynek alkotmányos joga van arra, hogy ügyében a bíróság eljárási garanciákat nyújtó keretek között járjon el és döntsön.”³⁴ Mivel a BH2008.292 polgári perekben történő hivatkozása és alkalmazása által a peres fél számára az általa hivatkozott EBH és BH elvi jelentőségű jogkérdésétől az eljáró bíróság eltérhet és a fél részére nincs már biztosítva garancia a Bszi.-ben foglalt jogegységi eljárás lefolytatása tekintetében. (A peres fél – ahogy többször is hangsúlyoztam, nem kezdeményezheti jogegységi eljárás lefolytatását.) De említésre méltó még, hogy a BH2008.292 által előidézett helyzet megfelelő eljárási garancia elvét sérti. Márpedig „Megfelelő eljárási garanciák nélkül működő eljárásban a jogbiztonság szenved sérelmet. A polgári peres eljárásban a fél és a tőle különböző tanú pontos eljárásjogi meghatározottsága, jogaik és kötelezettségeik garanciális biztosítása a jogállamiság részeként alkotmányos követelmény [...] A jogbiztonság elve ugyanis megköveteli, hogy a polgári perben résztvevők jogaikat és kötelezettségeiket az eljárás garanciális szabályai között gyakorolják.”³⁵ Véleményem szerint axiómának tekinthetjük, hogy a perben eljáró bíróságnak is eljárásjogi garanciákat betartva kell meghoznia az ítéletét. Az idézett elv alapján pedig – nézetem szerint további magyarázatot nem igényel – a BH2008.292 és annak polgári perben történő alkalmazása által előidézett helyzetnek az Alaptörvényben előírt jogállamiság és jogbiztonság követelményével való ellentétessége, összeegyeztethetlensége kimondható.

3.2. A BH2008.292 által előidézett helyzet és a jogegységi eljárás alkotmányos szerepe közötti ellentmondás

Az Alaptörvény 25. cikk (3) alapján: „A Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységességét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.”

A hivatkozott megfogalmazás célkitűzést, követelményt ír elő, mely szerint a Kúria feladata a bírósági jogalkalmazás egységességének biztosítása és ez a

³³ ZLINSZKY János: Ember lenni mindig, minden körülményben. *Magyar Jog*, 2009/4.

³⁴ ABH 1995, 376., 381.

³⁵ Alk. 2. § (1) bek.-hez tartozó Kommentár 3.2.

jogegység a bíróságokra nézve kötelező. Azonban tekintettel arra, ahogy korábban már idéztem, a jogegységi eljárás a felekre – közvetve – kihat kijelentést összefüggéseiben értelmezve azzal a megállapítással, hogy „Az Alkotmánybíróság a Bsztv. több, ezen belül a jogegységi eljárásra vonatkozó egyes rendelkezéseket vizsgálva állapította meg, hogy a) a jogegységi határozatoknak rendkívüli jogorvoslat (perújítás, felülvizsgálati eljárás) formájában történő továbbhatása következik az Alkotmány 47. § (2) bekezdéséből, azaz a jogegységi határozat bíróságokra kötelező erejéből;”³⁶ hiba lenne említés nélkül hagyni a jogegységi eljárás joggyakorlatot egységesítő szerepe és a felülvizsgálati eljárás közötti összefüggéseket. A felülvizsgálati eljárás amellett, hogy rendkívüli jogorvoslat, a jogegységi eljárás kezdeményezésének legjelentősebb színtere. Hiszen ahogy már említettem a (rég) Bszi. 29. § (1) bek. b) pontja alapján „Jogegységi eljárásnak van helye, ha a Legfelsőbb Bíróság valamely tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Legfelsőbb Bíróság másik ítélkező tanácsának határozatától.” és erre nézve a (2) bek. előírja, hogy: „Az (1) bekezdés b) pontjában említett esetben a Legfelsőbb Bíróság tanácsa kezdeményezi a jogegységi eljárást, és a jogegységi határozat meghozataláig az eljárást felfüggeszti.” Mindezeket azért tartottam fontosnak papírra vetni, mivel a BH2008.292 számú eseti döntés büntető peres eljárásban nem okoz alkotmányellenességet, hiszen amennyiben az alsó fokon eljáró bíróságok egyike sem hajlandó jogegységi eljárást kezdeményezni amellett, hogy EBH-ban, BH-ban megfogalmazott jogelvtől eltértek, abban az esetben – mivel a felek bármelyike – szabadon, pusztán jogszabálysértésre hivatkozva felülvizsgálati eljárás lefolytatását elérheti, melyben a Legfelsőbb Bíróság vagy megváltoztatja a jogegységet sértő ítéletet, vagy jogegységi eljárást folytat le. Tehát nem sérül az egységes ítélkezési gyakorlat alkotmányos követelménye és ezt a jogegységi eljárás is biztosítani képes. Azonban polgári peres eljárásban hárommillió forint pertárgyérték alatt amellett, hogy a BH2008.292 alapján első- és másodfokú ítéletben el lehet térni jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül BH, EBH által kinyilvánított jogelvtől, felülvizsgálati kérelem benyújtására való jogosultság hiányában az ügy nem kerül fel a Kúriára, mely az ítéletet megváltoztathatná, vagy Bszi. által kötelezően jogegységi eljárást folytatna le. Tehát fennáll annak a lehetősége, hogy a BH2008.292 eseti döntés polgári perben történő alkalmazása során perek egy csoportja tekintetében (hárommillió forint alatti pertárgyérték) a Kúria nem lesz képes jogegységi eljárást lefolytatni, így nem tudja az Alaptrvényben előírt kötelezettségét, a bíróságok jogalkalmazásának egységességét biztosítani. Mindezeket összefoglalva egyik oldalról megköze-

³⁶ 2/2001. (V.14.) AB hat., ABH 2001. 163., 172.

lítve a problémát megállapíthatjuk, hogy a Legfelsőbb Bíróság saját maga – a BH2008.292 eseti döntés meghozatalával – negligálta az ítélkezés egységességének biztosítására irányuló alkotmányos kötelezettségét, de másrészről nem feledkezhetünk meg arról, hogy a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma alapvetően helyes, alkotmányos döntést hozott a BH2008.292-vel, hiszen nem számíthatott arra, hogy azt polgári peres eljárásban is alkalmazni fogják alsóbb szintű bíróságok, illetve hivatkozni fognak rá, beépítve azt ítélkezési gyakorlatukba. Tehát az alkotmányellenes helyzetet nem igazán a Kúria tevékenysége okozta, hanem sokkal inkább az alsó fokon eljáró bíróságok polgári kollégiumai eljárása.

3.3. Az eseti döntés és a bíróság előtti egyenlőség alkotmányos előírása közötti reláció a polgári peres eljárások tükrében

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) szerint: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

A hivatkozott rendelkezés „bíróság előtt mindenki egyenlő” kitételét sérti a BH2008.292 eseti döntésnek a polgári peres eljárásra kifejtett hatása. Ahogy már több alkalommal említettem, nincs helye felülvizsgálati kérelem benyújtásának hárommillió forint pertárgyérték alatti ügyekben polgári kollégium által hozott ítélettel szemben. Ezekben az ügyekben résztvevő felek eljárásjogi szempontból a megjelölt kitétel aspektusából nem egyenlő státuszúak az hárommillió forint feletti pertárgyértékű ügyek peres feleivel. Hiszen míg az utóbbiak előterjeszthetnek felülvizsgálati kérelmet, melynek elbírálása során a Kúria vagy a felek által hivatkozott BH, EBH jogelve szerint eljárva megváltoztatják a jogegységet sértő ítéleteket, vagy jogegységi eljárás lefolytatásával a jövőben a bíróságokra nézve kötelezően követendő elvet alakítanak ki, mely által a jövőre nézve a felek perbeli egyenlősége jogállásukat tekintve biztosított. Azonban hárommillió Ft tárgyérték alatti perek felei előtt ez a kapu bezárul, azaz az ő esetükben szülehetnek BH-ban, EBH-ban megfogalmazott vezérelvvel szembeni döntések. Ez már azért is bíróság előtti egyenlőséget sértő tényező, mivel a gyakorlatban bonyolult élethelyzetekben a körütekintően eljáró fél BH, illetve EBH elve alapján jár el már a per tárgyát képező tevékenysége során. Joggal bízva abban, hogy jogvita esetében nyertesként kerül ki polgári perből. De ennek ellenére, felülvizsgálati kérelem előterjesztési jog hiánya miatt amennyiben az első és másodfokon eljáró polgári kollégium eltér a fél által hivatkozott BH-tól, EBH-tól és a BH2008.292 alapján jogegységi eljárást nem kezdeményez, a peres

fél nem érheti el azt, hogy a Kúria megváltoztassa az ítéletet, vagy jogegységi eljárással rendezze a jogvitát. Fokozottan kihangsúlyozom, hogy a gyakorlatban a bíróságok az esetek túlnyomó többségében inkább a BH-ban, EBH-ban leírt jogelvet követik és csak elenyésző számban döntenek ettől való eltérés és jogegységi eljárás lefolytatása mellett.³⁷ Ennek tükrében pedig bizton kijelenthetjük, hogy a BH2008.292 által kreált élethelyzet – a polgári perek alanyai pertárgyérték alapján történő megkülönböztetése bíróság előtt való egyenlőség sérelmével – alkotmányellenes. Hiszen a bíróság előtti (eljárás és anyagi jogi) egyenlőségnek – Alaptörvény által megkövetelten – fenn kell állnia hárommillió forint pertárgyérték alatti és feletti polgári peres eljárások alanyai közötti relációban is.

3.4. A BH2008.292 eseti döntés alapján kialakult joggyakorlat alkotmányellenessége a jogorvoslathoz való jog követelménye tekintetében

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) alapján: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

Amellett, hogy a fenti rendelkezés jogorvoslathoz való jog elve bővebb kifejtést nem igényel, említésre érdemes az, hogy ezen alkotmányos alapjog fontosságát az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése azzal is nyomatékosítja, alátámasztja, hogy a jogosultság két konjunktív feltétel teljesítése esetében korlátozható; azaz amennyiben a jogvita ésszerű időintervallumon belül való eldöntése indokolja, de ebben az esetben is csak minősített törvény megalkotásával.

A jogorvoslati jogot illetően az Alkotmánybíróság által kialakított gyakorlatra történő utalással meg kell jegyezni, hogy „A kontinentális alkotmányos rendszerek az anyagi igazságosság elvét inkább a jogszerűség keretében értelmezik. Az ez utóbbit követő magyar felfogás kiindulópontja az, hogy a bírósághoz fordulás jogát a jogszerűség keresése alapozza meg... az Alkotmány az anyagi igazság érvényrejuttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot.”³⁸ Azt pedig beláthatjuk, hogy az anyagi igazság és a jogszerűség immanens eleme az is, hogy a peres fél pernyertessége ne függjön attól, hogy éppen melyik illetékességgel rendelkező bíróság előtt folyik az ügye elbírálása. Márpedig amennyiben a BH2008.292 alapján EBH és BH

³⁷ Ezen kijelentést alátámasztja a jogegységi határozatok relatíve alacsony száma.

³⁸ 9/1992. (I.30.) AB hat., ABH 1992, 59., 65.

nem köti eljárása során az alsó fokú bíróságokat és jogegységi eljárást sem kell kezdeményezni ezekről való eltérés esetében, a hárommillió forint pertárgyértékű perek esetében felülvizsgálati kérelem előterjesztésének kizártsága miatt a fél pernyertessége – mivel az azonos szintű bíróságok jogegység hiányában eltérően is megítélhetik ugyanazon tényállású ügyeket és ezen ellentétes álláspontokat nem egységesítheti, oldhatja fel a Kúria sem – attól is függ, hogy az adott ítélő tanács milyen elvet vall; követi az adott EBH-ban megfogalmazott elvet, vagy nem. Tehát ily módon eljárásjogi szempontból sérül a fél jogorvoslathoz való joga az anyagi igazság érvényre juttatása lehetőségének kizártsága okán. Mindezekben túlmenően „A bírósághoz fordulás alanyi jogi (?) szabályait az eljárási törvények határozzák meg. Más oldalról tehát bírósághoz az állampolgár az eljárási jogok keretei között fordulhat. Az eljárási törvények állapítják meg azokat a hatásköri szabályokat, amelyek a polgár vagy az érintettek számára a bírósághoz fordulást megalapozzák.”³⁹ Ezzel összefüggésben rávilágíthatunk arra a tényezőre, hogy a BH2008.292 eseti döntés lényegében eljárási törvények tartalmát alakította át a kifejtettek alapján alkotmányellenes helyzetet létrehozva a jogorvoslathoz való jog tükrében. A bírósági jogalkalmazás a gyakorlatban tovább fokozta az alkotmányellenességet azáltal, hogy hárommillió forintot meg nem haladó polgári perekben (nincs helye felülvizsgálati kérelem előterjesztésének) hivatkozási alapnak tekintette EBH-tól, BH-tól való eltérés tekintetében a büntető ügyszakban hozott BH2008.292 eseti döntést. Annak ellenére, hogy „A jogegységi eljárás nem rendkívüli jogorvoslat, bár az eljárás a törvényt sértő jogerős ítélet megsemmisítésével, illetve a terhelt felmentésével is járhat.”⁴⁰ a gyakorlatban a peres félnek egy biztosíték – ahogy már utaltam rá – BH, illetve EBH elvére történő hivatkozás, illetve az, hogy a bíróság amennyiben ettől eltérve a hátrányára ítélt, abban az esetben ezt jogegységi eljárásnak kell megelőznie, melyet a felülvizsgálati eljárás lefolytatásával mindenféleképpen elérhet. Azonban ahogy már többször említettem, a hárommillió forint értékhatár alatti polgári perekben felülvizsgálati kérelem előterjesztésére nincs lehetőség (ezen rendelkezés alkotmányosságát az Alkotmánybíróság több – ezen tanulmányban hivatkozott – határozatában kifejtette), így a fél jogorvoslathoz való jogosultságának komplex rendszere sérül. Ezen a komplex és összefüggéseiben egymást kiegészítő zárt rendszeren (ezt az Alkotmánybíróság gyakorlata és sokak elmélete is kifejtette) azt kell érteni, hogy a jogorvoslati rendszer alkotmányosságát az is biztosítja, hogy a jogorvoslatra vonatkozó eljárásjogi

³⁹ Alk. 57. § (5) bek.-hez tartozó Kommentár IV.2.

⁴⁰ Uo. VII.6.

rendelkezések egymást kiegészítve biztosítják az említett alkotmányos jogot. Többek között ezért is nem találta alkotmányellenesnek az Alkotmánybíróság azt, hogy közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata esetében – amennyiben a közigazgatási határozat ellen fellebbezésnek van helye, azt felettes szerv elbírállhatja – a bírósági felülvizsgálat során hozott ítélettel szemben további rendes jogorvoslatnak (fellebbezés) nincs helye, azonban ha a határozat ellen közvetlenül bírósághoz lehet fordulni keresettel, abban az esetben már kétfokozatú a bírósági felülvizsgálat. de számos egyéb példát is említhetnénk a fentebb hivatkozott elmélet alátámasztására. Azonban a cikkemben többször hivatkozott eseti döntés ezen jogorvoslathoz való jog komplex, zárt, tényezők egymást kiegészítő rendszerébe nyúlt bele, megbolygatván, felborítván azt és egyensúlytalan állapotot létrehozva.

Mindezekkel összefüggésben nélkülözhetetlennek tartom annak az említését, hogy hiba lenne azt feltételezni, hogy eljárásjogunk egy teljes mértékben kifejlődött, lezárult rendszer, melyben változást csak és kizárólag jogalkotás, pontosabban törvényalkotás hozhat. Véleményem szerint – meggyőződésem, hogy sokak álláspontjával egyezően – eljárásjogunk nem konstans, hanem egyéb más tényezők – esetünkben pont a bíróságok jogalkalmazása – által napjainkban is dinamikusan fejlődhet. Ezen fejlődés – tanulmányom ezt fejt ki – sajnálatos módon alkotmányellenes helyzet előidézéséhez vezetett a jogorvoslati jogot illetően.

A fentieket összefoglalva kijelenthetjük, hogy – véleményem szerint - a jogorvoslat rendszere igazságszolgáltatás által továbbfejlesztve alkotmányellenesség irányába mozdult el.

4. Az alkotmányellenes helyzet feloldásának lehetősége és a megoldásokkal kapcsolatos elméleti problémák

Ezen fejezetben magának az alkotmányellenes állapotnak az Alkotmánybíróság általi megoldásának lehetséges verzióit fogom boncolgatni és az ezekkel összefüggésben felmerülő elméleti problémákat, melyek egyben az Alkotmánybíróság eljárásának határait is jelentik. Azaz az eldöntendő kérdések között talán „primus inter pares” az, hogy ha az Alkotmánybíróság magát az alkotmányellenes állapotot többféleképpen is feloldhatja, kiválaszthatja-e a szerinte legmegfelelőbb megoldást, vagy a teljes jogszabályi háttér újrászabályozását kell kötelezően előírnia a jogalkotó számára. Ezáltal az Alkotmánybíróságnak értelmeznie kell

a mozgásának terét.⁴¹ A lehetséges verziók közötti választás több szinten is értelmezhető. Először is az Alkotmánybíróság felülvizsgálhatja korábbi álláspontját (nem tartotta alkotmányellenesnek) a felülvizsgálati kérelem polgári peres eljárásban történő előterjesztésének értékhatárhoz való kötése elvét illetően tekintettel a BH2008.292 eseti döntés polgári kollégium által hozott ítélet hivatkozási alap minősége miatt. Vagy magát a BH2008.292 számú határozatot vizsgálhatta volna felül az Alkotmánybíróság (nem történt meg, nem valószínűsíthető, hogy fenn fog állni valaha is a lehetősége), illetve – szerintem ez lenne a leghelyesebb – kimondhatná utólagos normakontrol eljárás eredményeként az Alkotmánybíróság, hogy alkotmányellenesek a Bszi. jogegységi eljárást szabályozó rendelkezései, mikor a peres félnek nem biztosítják a jogegységi eljárás alapperben történő előterjesztésének jogát. A továbbiakban az említett variációk alkotmányos állapot helyreállítására való alkalmasságát (mely témakörök mindegyike – véleményem szerint bonyolultságuk volta miatt – külön tanulmányok tárgyát képezhetnék) fogom röviden elemezni.

4.1. Az Alkotmánybíróság felülvizsgálva korábbi álláspontját kimondja a Pp. 271. § (2) bek. alkotmányellenességét utólagos normakontroll lefolytatása során és megsemmisíti azt

A – már többször megjelölt – rendelkezés szerint: „Nincs helye felülvizsgálatnak olyan vagyoni jogi ügyekben, amelyben a felülvizsgálati kérelemben vitatott érték, illetve annak 24. §, valamint a 25. § (3) és (4) bekezdése alapján, továbbá a 25. § (3) bekezdésének az egyesített perekre történő megfelelő alkalmazásával megállapított értéke a hárommillió forintot nem haladja meg.”

Az Alkotmánybíróság már több alkalommal felülvizsgálta az idézett rendelkezést és nem találta alkotmányellenesnek⁴² legfőképpen arra hivatkozva, hogy „Az értékhatár bevezetésének az volt a célja, hogy a Legfelsőbb Bíróság, mint az igazságszolgáltatási hierarchia csúcsán álló felülvizsgálati – azaz harmadfokú – fórum elé csak a jelentősebb értékű perek kerüljenek. Mind a nemzetközi gyakorlatban, mind a magyar polgári eljárásjog történetében ismert intézmény a felülvizsgálat értékhatárhoz kötése.” Azonban elérkeztünk eljárásjogunk fejlődésének? azon szintjére, mikor az általam kifejtett – bíróságok jogalkalmazása

⁴¹ Ennek egyik legpregnansabb példája volt a jogegységi határozat utólagos normakontrollal történő felülvizsgálatának lehetősége, mely kérdés eldöntése során a 42/2005. (XI.14.) AB határozatban értelmezte az Alkotmánybíróság saját eljárásának kereteit.

⁴² 286/B/1998. AB hat. (ABH 1999, 671.), 787/D/1999. AB hat. (ABH 2001, 1090.), 663/D/2000. AB hat. (ABH 2003, 1223).

során keletkezett – alkotmányellenes állapot feloldásának egyik módja a felülvizsgálati kérelem előterjesztésének értékhatárhoz való kötését előíró rendelkezés utólagos normakontrollal történő megsemmisítése. Ennek eredményeként hárommillió forint érték alatti vagyoni jogi ügyekben is BH-tól, EBH-tól való eltérés esetében felülvizsgálati kérelmet nyújthatna be a fél az ítélet ellen, melyet a Kúria jogegység sérelmére történő hivatkozással megváltoztatna, vagy jogegységi eljárást folytatna le. Ily módon már nem teremthetne alkotmányellenes helyzetet a BH2008.292 eseti döntés polgári perben történő alkalmazása. Azonban ezen megoldással kapcsolatosan felmerülő elméleti probléma szerint joggal vethetjük fel azt, hogy a bíróságok jogalkalmazó tevékenysége lényegében jogszabály módosításhoz, illetve Alkotmánybíróság által történő megsemmisítéshez vezetne. Márpedig a bíróságok, így a Kúria szerepe alapvetően a jogalkalmazás és nem a jogalkotás. De a felvázolt megoldás esetében a bíróságok jogalkalmazó tevékenysége jogalkotáshoz vezetne, melynek alkotmányossága a hatalmi ágak szétválasztásának tükrében igencsak megkérdőjelezhető. Egyébként az Alkotmánybíróság mi okból „engedne” a bíróságok által presszionált szabályozási rendszernek, hiszen az Alkotmánybíróság alapvetően meghatározza, eldönti, hogy helyes-e az adott eljárás a háttérre képező norma tükrében, nem pedig jogalkotást végez a jogalkalmazás hatásainak teret engedve. Ebből a szempontból nem tartom a felmerült alkotmányellenes szituáció feltétlenül üdvös megoldásának a fentiekben leírtakat.

4.2. A BH2008.292 eseti döntés Alkotmánybíróság által történő felülvizsgálata

A fejezet címében ismertetett eljárás csak és kizárólag alkotmányjogi panasz formájában manifesztálódhat(ott) volna. Tekintettel arra, hogy Kúria eseti döntéséről van szó, mely nem jogforrás, tehát önmagában – Alkotmánybíróság által – nem vizsgálható felül, hanem csak és kizárólag abban az esetben, ha az érintett fél az eseti döntésben alkotmányellenes jogszabály vele szemben (hátrányára) történő alkalmazására hivatkozik. Hiszen „Az Alkotmányban biztosított jogainak megsértése miatt alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz az, akinek a jogsérelme az alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán következett be. és egyéb jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, illetőleg más jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.”⁴³ Az idézett jogszabályi kritéri-

⁴³ A 2011. 12. 31. napjáig hatályos Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. tv. (a továbbiakban: Abtv.) 48. § (1) bek. Ezzel megegyezik a 2012. 01. 01. napjával hatályba lépő Abtv. rendelkezése.

umoknak nem felel meg a polgári peres fél abban az esetben sem, ha az ítéletben a BH2008.292-re történik utalás, hiszen ez nem jogszabály, tehát alkotmányellenességére hivatkozva nem lehet alkotmányjogi panaszt beadni. Egyébként is a határozat közlésétől számított hatvan napon belül lehet panaszt benyújtani az Alkotmánybírósághoz,⁴⁴ tehát az eseti döntéssel érintett fél a közléstől számított – említett határidőn belül – élhetett volna ezzel a lehetőséggel, de ő is csak a döntést azon a síkon támadva, hogy az alkotmányellenes jogszabály alkalmazásán alapul. De a BH2008.292 eseti döntés nem alkalmaz alkotmányellenes jogszabályt és a peres fél (büntetőügyről lévén szó, a vádlott) alkotmányban biztosított jogát sem sértette. A BH2008.292 számú határozattal kapcsolatosan alkotmányellenességről a polgári perekben történő alkalmazást illetően beszélhetünk, de ez a felvetés nem állhatja meg a helyét, mivel a Kúria eljáró tanácsa nem feltételezhette azt, hogy polgári kollégiumok azt alkalmazni fogják, hiszen a büntető és a polgári peres eljárást egymástól teljesen elkülönülő jogforrások (Pp., Be.) szabályozzák. Alkotmányellenességet az okozott, hogy a polgári perekben eljáró bíróságok magukénak vallották a BH2008.292 vezérelvét. De ezt nem az eseti döntés megsemmisítésével lehet rendezni (eljárásjogi szempontból a fentiek alapján ez lehetetlen), hanem konkrét polgári peres ügyekben a jogerős ítélet ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok által. Egyébként sem tartom valószínűnek, hogy az Alkotmánybíróság önmaga eljárásának határait oly messzemenően tágan értelmezné, hogy kimondaná alkotmányjogi panasz bárki által történő benyújtásának lehetőségét az eseti döntéssel szemben, vagy azt utólagos normakontroll tárgyává tenné a kialakult alkotmányellenes gyakorlatra tekintettel. Mindezek alapján ezen pontban összefoglalt verziót, mint megoldási lehetőséget teljes egészében elvetem.

4.3. A jogegységi eljárás indítványozásra jogosultak körének kibővítése

Ahogy már utaltam rá, jogegységi eljárás indítványozása csak és kizárólag jogalkalmazó hatásköre. Azaz bíróság vezetője, illetve Kúria ítélkező kollégiuma indítványozhatja jogegységi eljárás lefolytatását. Azonban ahogy már sokan utaltak rá, indokolt lenne az indítványozók körét kitágítani. Az álláspontom alapján a peres felek számára kellene megengedhetővé tenni, hogy a perben abban az esetben, ha az eljáró bíróság eltér a fél által hivatkozott BH-tól, EBH-tól, az indítványozhassa jogegységi eljárás lefolytatását, melyről jogi érveléssel alátámasztott határozattal szülessen döntés, mely ellen a végső jogorvos-

⁴⁴ Abtv. 48. § (2) bek. Ezzel megegyezik a 2012. 01. 01. napjával hatályba lépő Abtv. rendelkezése.

lati lehetőséget maga a Kúriához fordulás jelentene. Azaz a fél, amennyiben az eljáró bíró BH-ban, EBH-ban leírt elv ellenére ítél a peres fél terhére, az indítványozhassa az ítélet vonatkozásában a jogegységi eljárás lefolytatását. Eljárásjogi szempontból többfajta szabályozás kínálkozik, pl: bíró ítélet részeként utasítja el jogegységi eljárás lefolytatása iránti kérelmet, a fellebbezés során a másodfokú bíróság jogerős ítélete erről döntést hoz és az ítélet ezen része ellen Kúriához lehet fordulni. Másik megoldás lehetne az, hogy a fél ilyen jellegű indítványát az eljáró bíróság vezetője bírálja el és a félre ennek ellenére hátrányos ítélet esetében ezen döntés végső jogorvoslati fóruma lenne a Kúria. Számtalan módon lehetne szabályozni a felmerülő lehetőséget, a megfelelő kiválasztása a jogalkotó feladata, azonban alapvető követelmény lenne az, hogy mindenféleképpen a jogegységi eljárás indítványozását elutasítás esetén a Kúria bírálja el. Hiszen az ő feladata az Alaptörvény alapján a bíróságok egységes ítélkezési gyakorlatának biztosítása, tehát csak és kizárólag ezen szintű igazságszolgáltatási szerv kompetens a jogegységi eljárás lefolytatása kérdésében dönteni; azaz felmerült-e jogegységet sértő ítélet. Az alsó fokon eljáró bíróságok végső soron nem dönthetnének abban, hogy helye van-e jogegységi eljárás lefolytatásának szemben a jelenlegi szabályozással. A leírtak megvalósítása egyértelműen a jogegységi eljárás jogorvoslatok irányába történő eltolódását jelentené, de ez egyértelműen, ellentmondást nem tűrően teljes körűen tökéletesen zártan biztosítaná az Alaptörvényben megkövetelt egységes ítélkezési gyakorlat követelményének elvét. Másrészről a tanulmányomban felvázolt alkotmányellenes helyzetet egyértelműen feloldaná, hiszen így módon a hárommillió forint alatti tárgyértékű perekben is a peres fél a Kúriához fordulva biztosíthatná a BH, EBH elvével ellentétes ítélet megváltoztatásával saját jogorvoslati lehetőségét és bár szempontjából ez másodlagos, az egységes joggyakorlat biztosítását. Ez minden bizonnyal a Kúria részére többlet munkát okozna, de ennek kiváltó oka egyértelműen az általuk meghozott BH2008.292 számú határozat, illetve ennek az alsóbb fokú polgári bíróságok való alkalmazása, tehát az igazságszolgáltatás által kialakított gyakorlat okozna többlet terhet saját magának.

Magam részéről az itt leírtakat tartanám a legmegfelelőbb megoldásnak a felvázoltak közül, bár ez kétségtelenül eljárásjogunkban gyökeres változásokat okozna, melyet azonban az ítélkezési gyakorlat elméleti síkján, elveiben bekövetkezett változás (BH2008.292 elve, annak polgári perben történő alkalmazása) váltott ki.

5. A megoldási lehetőségek mérlegelése az Alkotmánybíróság által és az ezzel összefüggésben felmerülő elméleti problémák

Mindenekelőtt le kell szögezmem, hogy a tanulmányomban felvázolt alkotmányellenes helyzet feloldása szükségszerű, annak fennmaradása jogrendszerünk deffektusát okozza.

Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróságnak először abban a kérdésben kell állást foglalni, mely egyben eljárása határainak önmaga által való meghatározása is, hogy választhat-e a felsorolt lehetőségek közül, vagy a jogalkotó számára kell előírni kötelezettséggként az alkotmányellenes állapot feloldását kimondva ezzel a jogalkalmazás gyakorlata által kiváltott, azzal összefüggésben keletkező mulasztásban realizálódó alkotmánysértést. Azaz mulasztást követett el a jogalkotó, mikor nem reflektált a kialakult helyzetre, és az eljárásjog szintjén jelentkező alkotmánysértést jogalkotással nem orvosolta. Ebben az esetben a jogalkotó választja ki, hogy mely jogszabály módosításával (felülvizsgálat esetében pertárgyérték eltörlése, jogegységi eljárás indítványozása jogának peres fél részére történő megengedése). A másik lehetőség alapján az Alkotmánybíróság definiálva eljárásának határait, a kialakult helyzethez igazodva kiválasztaná a szerinte leginkább alkotmányos eszközt a felsoroltak közül és annak megfelelő határozatot hozna. Ez a megoldás mindazonáltal előre mutatóan a jövőre nézve is meghatározná (jelentősen kibővítené) az Alkotmánybíróság mozgásterét, mely összefüggésben az autentikus interpretáció (az Alkotmánybíróság kizárólagos jogosultsága az Alaptörvény értelmezése vonatkozásában, mely mindenre nézve kötelező) alkotmánybíróági jogosultsággal csak és kizárólag ezen szerv kompetenciájába tartozik.